

Woorden als wegwijzers

Twee gedichten van Chawwa Wijnberg

door Els Ruijsendaal

Gedichten vind je mooi vanwege de klank, de beknoptheid en het constructievermogen van de dichter: het opbouwen, invullen, van een mooie, treffende gedachte, in klanken die je meenemen, woord na woord, met of zonder rijm.

Een stap verder is invoelen wat de dichter in diepere zin heeft willen zeggen, woorden als wegwijzers. Klassiek gezegd: woorden brengen je terug naar het beeld, het begrip in je hoofd, dat daar heeft postgevat om je de werkelijkheid te kunnen laten overdenken, voelen, ervaren.

Het gedicht 'Nerf en flanken' uit de gelijknamige bundel van Chawwa Wijnberg is het eerste gedicht dat ik van haar las. Het raakte mijn ziel. De ontroering die ik voelde, is me altijd bijgebleven. Een onbewuste, onuitgesproken diepe trouw en liefde als hier weergegeven, is haast niet te vatten, ook al omdat wij als mensen niet goed weten hoe wij dieren daarin moeten verstaan. En zelf weten wij het eigenlijk ook niet. Maar er komt een moment waarop je zonder woorden meer zegt dan je ooit met woorden had gekund, uit dezelfde bron als van die twee paarden.

In diezelfde bundel staat ook een heel ander gedicht, 'Wat dan?', dat zo aangrijpend de angst en wanhoop van een mens beschrijft als de dood nadert en er geen liefde om je heen is, dat ik achteraf begreep welke gang Chawwa Wijnberg door het leven gemaakt moet hebben om tot een zo liefderijk gedicht als 'Nerf en flanken' te komen. En dat is geen wonder, als je in 1942 bent geboren, in oorlogstijd, wat je als kind al snel kon voelen, maar nog niet echt beseffen: de angst, de dood, het verlies waarmee je, als je er nog bent, moet leren doorgaan.

Chawwa Wijnberg werd geboren op 6 juli 1942. Zestien dagen later werd haar vader, Bob Wijnberg, als joods verzetsstrijder door de Duitsers gevangengenomen en een jaar later, op 29 juli 1943, gefusilleerd op de Leusderheide. Moeder Mimi was al meteen met haar dochtertje ondergedoken

en zo overleefden moeder en kind de oorlog. Vanaf haar derde jaar woonde Chawwa met haar moeder en oom in Dordrecht. Hun liefde voor haar was het enige en juiste antwoord op het verdriet en de chaos, zoals die toen heersten. Het werd een rode draad in haar leven.

Na haar schooltijd ging zij studeren aan de Academie voor Beeldende Kunsten Sint-Joost uit Breda, nam deel aan vele beeldtentoonstellingen in, onder meer Enschede, Utrecht, Amsterdam. In 1984 kwam er een overzichtstentoonstelling van haar sculpturen in Oosterhout.

Zij maakte verder kleurenprenten, die geënt waren op gedichten, van anderen en van haarzelf. Het dichten werd daarbij steeds belangrijker, voor haar – en voor de dichtliefhebbers!

De poëzieworkshops van Elly de Waard die zij in 1984 volgde, moedigden haar aan meer ruimte te geven aan de lyrische poëzie, meer haar gevoelens te uiten.

Door al deze ontwikkelingen heen bleef haar verleden een telkens terugkerend thema in haar werk. Daarbij kwam ook steeds meer de humor aan bod, die onmisbare en ideale vluchtroute als het leven even te veel van je vraagt en je aarzelt hoe het nu verder moet.

Uiteindelijk moest haar oerangst vanuit het verleden een veiliger plaats krijgen. Dat kan het beste door die angst als volwassene aan te kijken, toe te staan en daarna, met woorden, een veiliger plaats te geven in je gevoel. Wijnberg deed dat onder meer in het zo schrijnende gedicht 'Wat dan?', waarin zij een oude vrouw beschrijft, die in wanhoop en eenzaamheid haar dood tegemoet gaat. Het is een beeld dat helaas ook in onze coronatijd past. Zo, al dichtend, poogde Chawwa Wijnberg de wanhoop in de ogen te kijken en een plaats te geven.

In april 2019 verscheen na dertig jaar dichterschap 'Het ontbreken hoor je niet', als achtste en laatste bundel samen met een uitgave van haar debuutbundel 'Aan mij is niets te zien'.

Bij die gelegenheid zei ze: "Dit is het afscheid", en dat geschiedde uiteindelijk met haar overlijden, op 21 december 2019, in haar woonplaats Middelburg.

Bron: *NOORD & ZUID*, blz. 10-11, september 2020

